

Δελτίο Τύπου

Του οργανισμού της ΕΕ για τα ναρκωτικά, Λισαβόνα

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ 2022: ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ

Ανάκαμψη της προσφοράς και της χρήσης ναρκωτικών μετά τη διαταραχή της νόσου COVID-19

(14.06.2022, ΛΙΣΑΒΟΝΑ) Η ταχεία ανάκαμψη από την προσφορά και τη χρήση ναρκωτικών μετά την αναστάτωση λόγω της νόσου COVID-19 συγκαταλέγεται στα ζητήματα που αναδεικνύει σήμερα ο **Οργανισμός της ΕΕ για τα ναρκωτικά (EMCDDA)**, ο οποίος δημοσιεύει την **Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά 2022: Τάσεις και εξελίξεις** ⁽¹⁾. Η έκθεση παρέχει την πιο πρόσφατη επισκόπηση της κατάστασης των ναρκωτικών στην Ευρώπη, διερευνώντας τις μακροπρόθεσμες τάσεις και τις αναδυόμενες απειλές. Σε μια περίοδο κατά την οποία η διεθνής κατάσταση δημιουργεί νέες προκλήσεις, η έκθεση εξετάζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο τα τρέχοντα διεθνή γεγονότα μπορούν να επηρεάσουν στο μέλλον, τη δυναμική του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη.

Η ετήσια ανασκόπηση περιγράφει την εξέλιξη του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη και τον τρόπο με τον οποίο η καινοτομία καθοδηγεί την αγορά ναρκωτικών. Η διαθεσιμότητα ναρκωτικών παραμένει σε υψηλά επίπεδα σε ολόκληρη την ΕΕ (σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως η κοκαΐνη, η ξεπέρασε τα προ της πανδημίας επίπεδα), ενώ εξακολουθούν να εμφανίζονται δραστικές και επικίνδυνες ουσίες. Η έκθεση αποκαλύπτει επίσης ότι αυξάνεται η διαφοροποίηση των προϊόντων κάνναβης και αυξάνεται η παραγωγή συνθετικών ναρκωτικών εντός της Ευρώπης.

Όσον αφορά στη χρήση ναρκωτικών, υπάρχουν επίσης ενδείξεις επαναφοράς στα προ της πανδημίας επίπεδα. Η ανάλυση λυμάτων, για παράδειγμα, αποκαλύπτει αυξήσεις στη χρήση κοκαΐνης, κρακ, αμφεταμίνης και μεθαμφεταμίνης σε ορισμένες πόλεις από το 2020 έως το 2021 ⁽²⁾. Καθώς οι περιορισμοί λόγω της νόσου COVID-19 έχουν χαλαρώσει σε ολόκληρη την Ευρώπη, η θεραπεία και άλλες υπηρεσίες φαίνεται ότι έχουν επανέλθει στα συνήθη επίπεδα, διατηρώντας παράλληλα ορισμένες από τις καινοτόμες πρακτικές που υιοθετήθηκαν κατά τη διάρκεια του περιορισμού στις μετακινήσεις (ηλεκτρονικές υπηρεσίες υγείας, τηλεϊατρική).

Η Ευρωπαϊκή Επίτροπος Εσωτερικών Υποθέσεων Ylva Johansson δηλώνει τα εξής:

«Η συνεχιζόμενη κλιμάκωση της παραγωγής συνθετικών ναρκωτικών εντός της ΕΕ μας φανερώνει την ακατάπαυστη προσπάθεια των ομάδων οργανωμένου εγκλήματος να επωφεληθούν από το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών, θέτοντας σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία και ασφάλεια. Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι οι συνεργασίες μεταξύ ευρωπαϊκών και διεθνών εγκληματικών δικτύων έχουν οδηγήσει σε πρωτοφανή διαθεσιμότητα κοκαΐνης και παρασκευαζόμενης μεθαμφεταμίνης σε βιομηχανική κλίμακα στην Ευρώπη, γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες χρήσης και τις επιβλαβείς συνέπειες. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν αυτές τις απειλές μέσα από μια συνεργατική προσπάθεια, με βάση τις προτεραιότητες της ΕΕ όσον αφορά την εγκληματικότητα και τις στρατηγικές της για τα ναρκωτικά και την ασφάλεια.»

Ο διευθυντής του EMCDDA, Alexis Goosdeel, προσθέτει: «Το μήνυμα της παρούσας έκθεσης σχετικά με την κατ' οίκον κατανάλωση μπορεί να συνοψιστεί σε τρεις λέξεις: *Παντού, Ο,τιδήποτε, Οποιοσδήποτε*. Οι καθιερωμένες ουσίες δεν υπήρξαν ποτέ τόσο προσβάσιμες και εξακολουθούν να εμφανίζονται νέες ουσίες υψηλής δραστηριότητας. Σήμερα, σχεδόν οτιδήποτε σχετίζεται με ψυχοδραστικές ιδιότητες μπορεί να αποτελεί ναρκωτική ουσία, καθώς οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ νόμιμων και παράνομων ουσιών αμβλύνονται. Ο καθένας μπορεί να επηρεαστεί, άμεσα ή έμμεσα, καθώς τα προβλήματα των ναρκωτικών

επιτείνουν τις περισσότερες από τις άλλες σημαντικές υγειονομικές και κοινωνικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Η παρούσα έκθεση δημοσιεύεται σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία τα σημαντικότερα παγκόσμια γεγονότα επηρεάζουν όλες τις πτυχές της ζωής μας. Η ανάλυση των τρέχουσων τάσεων και των αναδυόμενων απειλών, διερευνά τους τρόπους με τους οποίους οι εξελίξεις αυτές μπορούν να επηρεάσουν τα προβλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά στην Ευρώπη, στο μέλλον. Πιστεύω ακράδαντα ότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τα πολύπλοκα ζητήματα πολιτικής στον τομέα των ναρκωτικών μόνο εάν βασιστούμε στις απαντήσεις μας σε μια ισορροπημένη και τεκμηριωμένη κατανόηση του προβλήματος».

Εξακολουθούν να εμφανίζονται επικίνδυνες νέες ψυχοδραστικές ουσίες — οι καθιόνες στο προσκήνιο

Νέες ψυχοδραστικές ουσίες ΝΨΟ συνεχίζουν να εμφανίζονται στην Ευρώπη μία φορά την εβδομάδα, γεγονός που αποτελεί πρόκληση για τη δημόσια υγεία. Το 2021, μέσω του **συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης της ΕΕ** (ΣΕΠ) αναφέρθηκαν για πρώτη φορά 52 νέες ουσίες, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των ΝΨΟ που παρακολουθεί το EMCDDA να ανέρχεται σε 880. Το 2021 αναφέρθηκαν για πρώτη φορά 6 νέα **συνθετικά οπιοειδή**, 6 **συνθετικές καθιόνες** και 15 νέα **συνθετικά κανναβινοειδή**. Μια νέα έκθεση σχετικά με τα επιτεύγματα του ΣΕΠ δημοσιεύεται σήμερα, καθώς το δίκτυο γιορτάζει την 25η επέτειό του ⁽³⁾.

Πρωτοφανείς ποσότητες ΝΨΟ κατασχέθηκαν στην Ευρώπη το 2020 (27 χώρες της ΕΕ, Τουρκία και Νορβηγία), συνολικά 6,9 τόνοι (41 100 κατασχέσεις). Από τα κατασχεθέντα υλικά, το 3,3 τόνοι ήταν συνθετικές καθιόνες, οι οποίες συχνά πωλούνται ως υποκατάστατα καθιερωμένων διεγερτικών ουσιών (π.χ. κοκαΐνη, MDMA). Έπειτα από έλεγχο των συνθετικών παραγώγων καθιόνης στην Κίνα, οι περισσότερες μαζικές ποσότητες των εν λόγω ουσιών που διακινούνταν στην Ευρώπη το 2020 προέρχονταν από την Ινδία, γεγονός που πιθανώς αντικατοπτρίζει την προσαρμογή της αγοράς στους νόμιμους ελέγχους και την αναστάτωση που προκάλεσαν στη διακίνηση αυτών των ουσιών. Στα τέλη του 2021, το **EMCDDA** παρακολουθούσε 162 συνθετικές καθιόνες, καθιστώντας τη δεύτερη μεγαλύτερη κατηγορία ΝΨΟ που τελούσαν υπό παρακολούθηση μετά τα συνθετικά κανναβινοειδή (παρακολουθούνταν 224). Η πρωτοφανής διακίνηση συνθετικής καθιόνης στην Ευρώπη και οι αναφορές επιβλαβών συνεπειών (π.χ. δηλητηριάσεων) έχουν οδηγήσει σε νέους τρόπους αντιμετώπισης. Δύο συνθετικές καθιόνες **3-MMC και 3-CMC** υποβλήθηκαν σε αξιολόγηση κινδύνου το 2021 και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τον έλεγχό τους σε ολόκληρη την ΕΕ.

Κάνναβη — νέες εξελίξεις για τη δημοφιλέστερη παράνομη ουσία στην Ευρώπη

Οι εξελίξεις στον τομέα της κάνναβης δημιουργούν νέες προκλήσεις όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι χώρες αντιδρούν στις πλέον διαδεδομένες παράνομες ουσίες στην Ευρώπη. Τα προϊόντα κάνναβης διαφοροποιούνται ολοένα και περισσότερο, συμπεριλαμβανομένων των εκχυλισμάτων και των βρώσιμων (υψηλή περιεκτικότητα σε THC) και των προϊόντων CBD (χαμηλή περιεκτικότητα σε THC). Το πλαίσιο χάραξης πολιτικής της Ευρώπης για την κάνναβη αλλάζει επίσης, με το πεδίο εφαρμογής των πολιτικών να διευρύνεται σταδιακά. Πέραν του ελέγχου της παράνομης κάνναβης, οι πολιτικές καλύπτουν πλέον και τη ρύθμιση της κάνναβης για ιατρικές και άλλες χρήσεις.

Το 2020 η μέση περιεκτικότητα της ρητίνης κάνναβης σε THC ήταν 21%, σχεδόν διπλάσια από την αντίστοιχη περιεκτικότητα της φυτικής κάνναβης (11%) και, άρα, αντιστρέφεται η τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, όταν η φυτική κάνναβη είχε συνήθως μεγαλύτερη δραστηριότητα. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει την καινοτομία στην αγορά καθώς οι παραγωγοί ρητίνης, οι οποίοι συνήθως προέρχονται από χώρες εκτός ΕΕ, φαίνεται ότι έχουν ανταποκριθεί στον ανταγωνισμό της φυτικής κάνναβης που παράγεται εντός Ευρώπης. Στην έκθεση επισημαίνεται επίσης η ανησυχία ότι τα παράνομα προϊόντα κάνναβης είναι νοθευμένα με συνθετικά κανναβινοειδή, τα οποία μπορεί να είναι υψηλής δραστηριότητας και τοξικά. Οι χρήστες που πιστεύουν ότι έχουν αγοράσει προϊόντα φυσικής κάνναβης μπορεί να μην γνωρίζουν ότι το προϊόν περιέχει συνθετικά κανναβινοειδή και ότι εκτίθενται σε μεγαλύτερους κινδύνους για την υγεία.

Ενδείξεις αύξησης της παραγωγής, της διακίνησης και της διαθεσιμότητας ναρκωτικών στην Ευρώπη

Το 2020 εξαρθρώθηκαν πάνω από 350 παράνομα εργαστήρια παραγωγής ναρκωτικών, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων μεγάλων εργαστηρίων παραγωγής κοκαΐνης, μεθαμφεταμίνης και καθινόνης. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη ανάλυση, η διαθεσιμότητα κοκαΐνης στην Ευρώπη παραμένει υψηλή, γεγονός που συνεπάγεται σε ευρύ φάσμα απειλών για την υγεία. Το 2020 κατασχέθηκαν συνολικά 213 τόνοι κοκαΐνης στην ΕΕ (202 τόνοι το 2019), ενώ εξαρθρώθηκαν 23 εργαστήρια (15 το 2019) (4).

Η διαθεσιμότητα αμφεταμίνης είναι επίσης υψηλή και ενδέχεται να αυξάνεται. Το 2020 στα κράτη μέλη της ΕΕ κατασχέθηκε ποσότητα ρεκόρ 21,2 τόνων (15,4 τόνοι το 2019), ενώ εξαρθρώθηκαν 78 εργαστήρια αμφεταμίνης (38 το 2019). Σύμφωνα με την έκθεση, αυξάνεται ο αριθμός των μεσαίου και μεγάλου μεγέθους εγκαταστάσεων παραγωγής μεθαμφεταμίνης που εξαρθρώνονται στην Ευρώπη. Η παραγωγή και προμήθεια μεθαμφεταμίνης έχει αλλάξει το τελευταίο διάστημα στην Ευρώπη. Η εξέλιξη αυτή ενέχει τον κίνδυνο αύξησης της διαθεσιμότητας και των δυνατοτήτων αύξησης της χρήσης.

Ο αριθμός των εργαστηρίων MDMA που εξαρθρώθηκαν (29) παρέμεινε σχετικά σταθερός το 2020. Επιπλέον, εξαρθρώθηκαν 15 εργαστήρια παραγωγής καθινόνης (5 το 2019) και κατασχέθηκαν 860 κιλά πρόδρομων χημικών ουσιών για την παραγωγή καθινόνης (438 το 2019). Αν και λιγότερα, εξαρθρώθηκαν επίσης παράνομα εργαστήρια παραγωγής ηρωίνης, κεταμίνης, GBL και DMT στην ΕΕ το 2020.

Ένα βασικό ερώτημα που τίθεται στην έκθεση είναι αν οι αγορές ναρκωτικών στο 'σκοτεινό' διαδίκτυο φθίνουν. Η δραστηριότητα στις αγορές αυτές επηρεάζεται από μια σειρά παραγόντων (π.χ. δραστηριότητα των διωκτικών αρχών, προβλήματα στην παροχή των υπηρεσιών τους, απάτες). Στα τέλη του 2021, τα εκτιμώμενα έσοδα μειώθηκαν δραματικά σε επίπεδα ελαφρώς κατώτερα των 30 000 ευρώ ημερησίως (έναντι 1 εκατομμυρίου ευρώ ημερησίως το 2020). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι εφαρμογές άμεσης ανταλλαγής μηνυμάτων φαίνεται να προτιμώνται ως ασφαλέστερη και πιο εύχρηστη πηγή εφοδιασμού, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για νέους τρόπους αντιμετώπισης στο συγκεκριμένο πεδίο.

Ανάγκη αναβάθμισης των υπηρεσιών θεραπείας και μείωσης της βλάβης

Η σημερινή έκθεση υπογραμμίζει την ανάγκη αναβάθμισης των υπηρεσιών θεραπείας και μείωσης της βλάβης στην Ευρώπη για τους χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών. Το 2020, μόνο η **Τσεχία, η Ισπανία, το Λουξεμβούργο** και η **Νορβηγία** πέτυχαν τον στόχο του 2020 του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ) για την πρόληψη της υπερβολικής δόσης ουσιών, προμηθεύοντας με 200 σύριγγες ανά έτος κάθε άτομο που κάνει ενέσιμη χρήση ουσιών και παράλληλα παρέχοντας θεραπεία αγωνιστών οπιοειδών (OAT) στο 40% του πληθυσμού των ατόμων που κάνει χρήση οπιοειδών. Το 2020 εκτιμάται ότι υπήρχαν 1 εκατομμύριο άτομα που κάνουν προβληματική χρήση οπιοειδών στην ΕΕ και 514 000 χρήστες OAT, γεγονός που υποδηλώνει συνολική κάλυψη της θεραπείας της τάξης του 50%. Ωστόσο, παρατηρούνται μεγάλες διαφορές από χώρα σε χώρα και η παρεχόμενη θεραπεία εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ.

Η ενέσιμη χρήση ναρκωτικών συνδέεται με σοβαρά προβλήματα υγείας, όπως λοιμώδη νοσήματα, υπερβολική δόση και θανάτους. Παρότι η ενέσιμη χρήση ηρωίνης μειώνεται, αυξάνονται οι ανησυχίες για ενέσιμη χρήση ευρύτερου φάσματος ουσιών, όπως οι αμφεταμίνες, η κοκαΐνη, οι συνθετικές καθινόνες, τα συνταγογραφούμενα οπιοειδή και άλλα φάρμακα.

Εκτιμάται ότι το 2020 σημειώθηκαν στην ΕΕ 5 800 θάνατοι από υπερβολική δόση παράνομων ουσιών. Οι περισσότεροι από τους θανάτους αυτούς συνδέονται με την πολλαπλή τοξικότητα, η οποία κατά κανόνα συνδέεται με συνδυασμούς παράνομων οπιοειδών, άλλων παράνομων ουσιών, φαρμάκων και αλκοόλ (5). Παράλληλα με την υψηλή διαθεσιμότητα κοκαΐνης στην Ευρώπη, αναφέρεται ότι η χρήση κρακ μπορεί να αυξάνεται, γεγονός που παρατηρείται πλέον στους ευάλωτους χρήστες ναρκωτικών σε περισσότερες πόλεις και χώρες. Το κρακ συνήθως καπνίζεται, αλλά μπορεί επίσης να χορηγηθεί με ενέσιμη μορφή, και συνδέεται με διάφορες επιβλαβείς συνέπειες για την υγεία και την κοινωνία (π.χ. λοιμώδη νοσήματα και βία). Με βάση τις μακροπρόθεσμες τάσεις, εκτιμάται ότι το 2020 7 000 άτομα ξεκίνησαν θεραπεία για το κρακ στην Ευρώπη, αριθμός τριπλάσιος εκείνου του 2016.

Διεθνής κατάσταση: νέες προκλήσεις και πιθανές απειλές

Το πρόβλημα των ναρκωτικών στην Ευρώπη μπορεί να επηρεαστεί από εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο. Η σημερινή έκθεση εξετάζει τις πρόσφατες εξελίξεις στο **Αφγανιστάν** και στην **Ουκρανία** και τις πιθανές επιπτώσεις στον τομέα των ναρκωτικών. Αν και είναι πολύ νωρίς για να αξιολογηθεί ο πλήρης αντίκτυπος αυτών των εξελίξεων, θα χρειαστεί στοχευμένη παρακολούθηση της κατάστασης για την τεκμηρίωση των μέτρων πολιτικής και των μέτρων αντιμετώπισης.

Παρά την απαγόρευση που επιβλήθηκε στους Ταλιμπάν το 2022 όσον αφορά την παραγωγή, την πώληση και τη διακίνηση παράνομων ουσιών στο **Αφγανιστάν**, η καλλιέργεια παπαρούνας φαίνεται ότι συνεχίζεται. Τα τρέχοντα οικονομικά προβλήματα της χώρας μπορεί να καταστήσουν τα έσοδα από τα ναρκωτικά σημαντική πηγή εσόδων, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της διακίνησης ηρωίνης στην Ευρώπη. Ένα άλλο βασικό ζήτημα είναι αν η Ευρώπη θα καταστεί καταναλωτική αγορά για τη μεθαμφεταμίνη που παράγεται στο Αφγανιστάν. Οι ευρωπαίοι παραγωγοί προμηθεύονται επί του παρόντος τη συγκεκριμένη ουσία από την αγορά της ΕΕ. Ωστόσο, πρόσφατα παρατηρήθηκε επίσης μεγάλη κλίμακα παραγωγή μεθαμφεταμίνης με βάση την εφέδραστο **Αφγανιστάν**, καθώς και αύξηση των κατασχέσεων της εν λόγω ουσίας σε κάποιες καθιερωμένες οδούς διακίνησης ηρωίνης.

Ο πόλεμος στην **Ουκρανία** επιτείνει την αβεβαιότητα της κατάστασης των ναρκωτικών στην Ευρώπη. Όσοι βρίσκονταν σε θεραπεία στην Ουκρανία αντιπροσωπεύουν μικρό ποσοστό του συνολικού αριθμού των ατόμων που αναζητούν καταφύγιο στην ΕΕ. Τα εν λόγω άτομα χρειάζεται να συνεχίσουν τη θεραπεία τους, καθώς και υπηρεσίες ειδικά προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες και τη γλώσσα τους. Γενικότερα, όσοι προσπαθούν να ξεφύγουν από τις συρράξεις είναι πιθανό να υποστούν σοβαρή ψυχολογική πίεση, γεγονός που θα τους καταστήσει δυνητικά πιο ευάλωτους σε προβλήματα χρήσης ουσιών στο μέλλον. Ο πόλεμος μπορεί επίσης να προκαλέσει αλλαγές στις οδούς διακίνησης, καθώς οι εγκληματίες εκμεταλλεύονται τα τρωτά σημεία ή αποφεύγουν τις πληγείσες περιοχές.

Ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του EMCDDA Franz Pietsch καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: «Η σημερινή έκθεση παρέχει μια στρατηγική και ολιστική επισκόπηση της κατάστασης των ναρκωτικών στην Ευρώπη και των επιπτώσεών της για τη δημόσια υγεία και την ασφάλεια. Πρόκειται για σημαντικό εργαλείο που βοηθά τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους επαγγελματίες στον τομέα των ναρκωτικών να βελτιώσουν την ετοιμότητα και την απόκρισή τους. Αυτή την εβδομάδα, το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης της ΕΕ για τις νέες ψυχοδραστικές ουσίες γιορτάζει την 25η επέτειό του. Καθώς τα νέα ναρκωτικά συνεχίζουν να εμφανίζονται, απαιτείται περισσότερη υποστήριξη στα εθνικά συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και τις ιατροδικαστικές και τοξικολογικές υπηρεσίες προκειμένου να εντοπίζονται και να αντιμετωπίζονται καλύτερα οι αναδυόμενες απειλές και να διασφαλίζεται η δημόσια υγεία.»

(¹) *Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά 2022* (25 γλώσσες) — https://www.emcdda.europa.eu/edr2022_en
Εθνικά στοιχεία στα οποία βασίζεται η έκθεση (Δελτίο στατιστικών στοιχείων 2022) — https://www.emcdda.europa.eu/data/stats2022_en Η έκθεση περιγράφει την κατάσταση των ναρκωτικών έως το τέλος του 2021, βάσει των στοιχείων του 2020 και, εφόσον υπάρχουν, του 2021.

(²) https://www.emcdda.europa.eu/news/2022/2/latest-wastewater-data-reveal-drug-taking-habits-75-european-cities_en

(³) https://www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communication/update-eu-early-warning-system-2022_en

(⁴) Τελευταίες αναλύσεις της αγοράς κοκαΐνης και μεθαμφεταμίνης στην ΕΕ — https://www.emcdda.europa.eu/publications/eu-drug-markets_en

(⁵) Μίνι οδηγός του EMCDDA για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών — https://www.emcdda.europa.eu/publications/health-and-social-responses-a-european-guide_en